

АНАЛИЗА ЛЕКСИКОГРАФСКОГ ПОСТУПКА ПРИМЕЊЕНОГ У ШКОЛСКОМ ЕНГЛЕСКО-СРПСКОМ РЕЧНИКУ¹

САЖЕТАК

У раду се, уз осврт на уџбеник *Messages 1*, врши анализа лексикографског поступка примењеног у школском енглеско-српском речнику.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: глосар, лексема, лексика, лексикографија, двојезични речник.

1. Увод

1.1. Будући да је енглески језик постао *lingua franca* у целом свету, потреба за његовим познавањем ради наднационалне комуникације постаје све већа. Из овог разлога велики значај се придаје његовом учењу у школи.

1.2. Постоји велики број уџбеника за основну школу у понуди, међу којима је и сет уџбеника *Messages* за ученике од 5. до 8. разреда основне школе. Предмет нашег испитивања јесте један уџбеник из поменутог сета – *Messages 1*, намењен ученицима 5. разреда основне школе, у оквиру ког се налази енглеско-српски речник, који ће заправо бити наш примарни предмет анализе.

1.3. Задатак овог рада јесте анализа лексикографског поступка примењеног у енглеско-српском речнику. Највећи део рада биће посвећен његовој анализи, при чему ћемо указати на системске проблеме уз освртање на појединачне случајеве, ради илустрације датих проблема. У овом раду ће уз поједина спорна места бити дате сугестије, како би се на евентуално адекватнији начин решио дати проблем.

---

¹ Чланак је прерађена верзија семинарског рада написаног у оквиру мастерских студија на Филозофском факултету у Новом Саду.

2. Осврт на уџбеник

2.1. Уџбеник *Messages I²* је настао у сарадњи Издавачке куће *Klett* са Издавачком кућом *Cambridge University Press*, при чему су аутори књиге уз помоћ професора из Србије прилагодили оригинално издање Наставном плану и програму за 5. разред основне школе прописаном од стране Министарства просвете Републике Србије.

2.2. При првом контакту са уџбеником на насловној страни је примећена једна недоследност. Наиме, на српском језику (ћирилицом) написано је коме је уџбеник намењен (Енглески језик за 5. разред основне школе; Уџбеник), али имена аутора (Diana Goodey и Noel Goodey) нису транскрибована, што иначе наш правопис прописује. С друге стране, у ЦИП-у су имена аутора транскрибована на српски језик, али то није учињено доследно. Наиме, презиме једног аутора је у оквиру ЦИП-а транскрибовано на два различита начина – Гуди и Гудеј.

2.3. Уџбеник *Messages 1* подразумева елементарно знање енглеског језика, које је стечено у нижим разредима основне школе. Ученици се, користећи овај уџбеник, упознају са културом, обичајим и начином живота у земљама енглеског говорног подручја. Преко актуелних и свакодневних ситуација упознају се са лексиком и језичким структурама које могу одмах да употребе у описивању себе и свог окружења.

3. Анализа речника

3.1. Пре него што пређемо на анализу речника, начинићемо кратак осврт на металексикографски рад на пољу израде билингвалних речника. Чешки лингвиста Ладислав Згуста, у једном делу своје књиге *Приручник*

---

² Аутори овог уџбеника јесу Дајана и Ноел Гуди. Стручни консултант за српско издање је Слободан Живковић, а рецензенти су доц. др Биљана Чубуровић, професорица на Катедри за англистику на Филозофском факултету у Београду, Невена Јелић и Драгана Јаковљевић, професорице енглеског језика у основним школама. Књигу је у Србији публиковала Издавачка кућа „Klett” д.о.о.

лексикографије, говори о изради двојезичних речника. Наиме, наводећи задатке и методе лексикографа који припремају једнојезични речник, каже да је схема лексикографског посла у основи иста и за састављача двојезичника. Међутим, основна је разлика, наводи он, у томе што је у двојезичном речнику изворишни језик објекат, а одредишни инструмент описа. Главна тешкоћа састављача двојезичника лежи у чињеници да су десигнати у два језика различито организовани те да је врло тешко наћи потпуни еквивалент лексичкој јединици изворишног међу лексичким јединицама одредишног језика. Стога састављач двојезичника прибегава навођењу блискозначница, примера и глоса (Згуста 1991: 213–214). У српској лексикографији др Богољуб Станковић, професор руског језика на Филолошком факултету у Београду, бавио се лексикографским питањима. У његовој књизи *Лексикографски огледи* налазе се радови који се баве општим проблемима двојезичних речника са становишта међусловенског билингвизма. Поједини радови разматрају одређена питања која се јављају при изради руско-српских и српско-руских речника. То су проблеми у вези са повратним глаголима, терминима, везницима и везничким изразима, стилским информацијама и нормом. У овој књизи поред радова теоријског, постоје и радови практично-апликативног карактера (Станковић 1999). Велики број обрађених проблема у изради двојезичника јесте универзалног карактера, па се може применити и у изради било ког билингвалног речника, а не само међусловенског. Данко Шипка се у својој монографији *Основи лексикологије и сродних дисциплина* (Шипка 1998) не бави проблемом израде двојезичних речника, будући да даје само кратак преглед лексикографије. У српској теоријској лексикографији Твртко Прћић писао је о изради енглеско-српског и српско-енглеског школског речника (Прћић 2002).

Пре него што се приступи формирању српско-енглеских и енглеско-српских речника, од кључног је значаја да се узме у обзир постојећа литература која разматра дату проблематику.

3.2. Примарни предмет нашег испитивања јесте анексни двојезични енглеско-српски речник уз уџбеник, чији је аутор непознат. На макроструктурном плану речник се састоји из енглеско-српског речника, чије су одреднице дате абecedним редом, и списка скраћеница. У речничкој микроструктури налази се лема и семема. У оквиру леме имамо одредничку реч или вишечлани израз на енглеском језику, квалификатор категоријалне граматичке припадности, који није доследно дат уз сваку одредничку реч, изговор лексеме и синоним на енглеском језику (само у неким лучајевима). У семема имамо српски еквивалент, а уколико не постоји у српском језику реч за дати денотат, значење је дато вишечланим изразом (*ear* /ɪə/ – уво; *cook* (v) /kʊk/ – кувати; *Excuse me* /ɪkˈskjuːs miː/ – *Извини*).

3.3. С обзиром на чињеницу да се ученици 5. разреда основне школе можда први пут сусрећу са речником, уз њега се морају дати упутства за коришћење и он мора бити примерен њиховом узрасту и нивоу знања, а пре свега, морају се давати прецизна и адекватна значења речи. Анализирајући овај глосар, наишли смо на проблеме, на које ћемо указати и покушати да дамо сугестије за њихово решавање.

3.3.1. Пре свега, речник је веома малог обима у поређењу са бројем потенцијално непознатих речи које се појављују у лекцијама. Као што је речено, овај уџбеник подразумева одређени ниво знања енглеског језика, који је стечен у нижим разредима основне школе, што је предвиђено и Наставним планом и програмом, па су се и аутори речника водили том чињеницом, правећи тиме велику грешку. Наиме, састављајући речник, аутори нису водили рачуна о томе да лексички фонд ученика није једнак и да постоји могућност заборављања појединих речи које су раније научене. Према томе, речник, који обухвата целокупну лексику из уџбеника, неопходан је за напредовање у учењу циљаног језика.

3.3.2. Уз скраћенице за квалификаторе категоријалне граматичке припадности (adj = adjective, n = noun, v = verb) није дат превод на

српски језик, а будући да постоји могућност да неки ученици не знају њихово значање, од пресудног је значаја да се то уради. Поред тога, не постоје ознаке за све врсте речи, већ само за именице, глаголе и придеве. Разлог томе може бити да су аутори, претпостављајући да ученика може збунити то што у енглеском језику један исти облик речи може да припада различитим врстама речи, покушали да начине дистинкцију међу тим граматичким категоријама и укажу на ону релевантну. Баш због те конверзије у речнику треба показати које све функције може да има исти облик у енглеском. Међутим, ту постоји велика недоследност, коју ћемо илустровати неколиким примерима.

Реч *cook* ван контекста може да буде и глагол и именица, са значењима *кувати* и *кувар*, респективно. У уџбенику се појављује глагол, па се према томе у речнику уз њега и нашао квалификатор (v). Међутим, лексема *fancy* може да буде глагол, придев и именица, и да постоји конзистенција у употреби ове врсте квалификатора, поред ове речи би стајао знак (v), што у речнику није случај. Исти случај је и са одредничком речју *jump* у функцији глагола (што се види из превода на српски), поред које се не налази ниједна врста квалификатора, иако ова реч може бити и именица.

Код лексеме *help*, која може припадати и именицама и глаголима, можемо уочити два проблема. Прво, као у горенаведеним примерима и овде је неоправдано изостао квалификатор. Друго, у овом уџбенику релевантна је бинарност овог облика речи у погледу категоријалне граматичке припадности. Наиме, ова лексема се у уџбенику појављује и као глагол и као именица, па је према томе упутно у речник инкорпорирати лексему *help* у обе своје функције, а не само у функцији глагола, како је то у речнику дато. Ово може да доведе до погрешног закључка ученика на овом узрасту да реч *help* посматрају само као глагол.

Посебну пажњу би требало скренути на случај придевског квалификатора (adj) уз лексему *dream*, која ни у ком случају не може

бити придев, већ само именица или глагол. Оно што је навело ауторе овог речника да начине овакву елементарну грешку јесте чињеница да је у енглеском језику могућа употреба именице као модификатора друге именице (тзв. атрибутивне именице), па се у том случају именице само понашају као придеви. Ова грешка може довести до стварања погрешне слике о систему енглеског језика, чије су последице дугорочне.

Уколико су поменути квалификатори дати, то је требало да буде учињено доследно уз сваку одредницу где постоји недоумица да ли се ради о именици, придеву или глаголу.

3.3.3. Следећи проблем је тај да у појединим одредницама нису дата коректна, адекватна или прецизна значења речи, што може бити погубно за учење језика, јер када ученик једном научи погрешно значење речи, не може га се тако лако ослободити. У наставку ћемо издвојити неке лексеме које нису исправно дефинисане.

У одредници *all over* поред значења *свуда*, које је коректно, дато је и погрешно значење *поново*, које одговара изразу *all over again*.

Српски еквивалент за лексему *angry* може да буде *љут*, као што је у речнику и дато, али адекватније би било да је ова лексема дефинисана речју *бесан*. Разлог лежи у томе што је реч *љут* вишезначна лексичка јединица, чије је примарно значење, према РМС, 'онај који јако надражује органе укуса и мириса', а тек на другом месту стоји значење 'незадовољан'. Будући да говорник српског језика реч *љут* ван контекста углавном повезује са првим значењем, дефинисање лексеме *angry* овом речју није прикладно.

За лексему *apartment* дат је српски еквивалент *апартман*, коју ће ученици, уколико им је уопште позната, углавном повезивати са *хотелском собом*, не знајући да је примарно значење ове лексеме, како у српском тако и у енглеском језику 'стан'. Пошто је реч *apartment* у лекцијама употребљена у свом примарном значењу, најадекватнији превод ове речи за ученике петог разреда био би *стан*.

Проблематичан је и придев *bored*, који је из необјашњивог разлога преведен глаголом *досађивати се*. Значење саме речи *bored* јесте ‘досадно’, међутим, у конструкцији са глаголом *to be* постоји могућност да се преведе глаголом *досађивати се*.

Задржаћемо се и на лексеми *cupboard*, за коју је дат превод *креденац*. Примарно значење речи *cupboard* јесте кухињски елемент у коме се држи посуђе (Longman Dictionary of Contemporary English 2003). У српском језику за ово значење постоји реч *креденац*, међутим, она је, по свему судећи, прешла у пасивни фонд лексикона српског језика, због чега је вероватно слабо позната млађим нараштајима, па стога не би требало да буде употребљена у речнику за децу петог разреда основне школе. У тумачењу ове речи било би упутно да стоји нпр. ‘мањи кухињски ормар за посуђе’.

3.3.4. Поред наведених проблема у речнику се могу наћи и грешке у погледу глаголске дијетезе.

Анализирајући одредницу (*be*) *born* – *родити се*, уочили смо неколико проблема. Прво, трпни глаголски придев *born* ни у ком случају се не може превести инфинитивом. Инфинитив од овог глагола гласи *bore* и у том случају би био тачан дати превод. Друго, будући да се глагол *bore* у партиципу у лекцијама увек јавља уз глагол *to be* (нпр. *I was born in Manchester*) формирајући тако пасив, упутно би било дати цео тај облик, изостављајући заграде, и прецизно превести српким пасивним еквивалентом *бити рођен*.

3.3.5. Проблематичан је и придевски вид и род. Пре него што почнемо с анализом придева у речнику, рећи ћемо нешто уопштено о придевском виду и роду и њиховој обради у речницима. Дакле, морфологизација одређеног и неодређеног вида јавља се само код описних и градивних придева, док други не успостављају морфолошку разлику између два вида. Обличка разлика се везује само за номинатив једнине мушког рода (Ајџановић, Алановић 2009: 237). Уколико придев

има оба вида, у великим дескриптивним једнојезичним речницима српског језика одредничка реч је давана у мушком роду и неодређеном виду, док је потом дат и женски и средњи род и у загради одређени вид датог придева, а у двојезичницима, поготово анексног типа, углавном се у десној страни одреднице даје само придев у мушком роду, и то у неодређеном виду */international a. међународан, internacionalan/* (Немачко-српскохрватски речник 1960). У анализираном речнику на десној страни одреднице придеви су давани у једном роду и у једном виду, али аутори речника нису утврдили који ће то вид и род бити. Наиме, на десној страни придевске одреднице може се наћи и мушки и средњи род и одређени и неодређени вид. Па су тако, на пример, за лексеме *big, old* и *silver* дати српски еквиваленти у одређеном придевском виду *велики, стари* и *сребрни*, а за лексеме *cloudy, dangerous* и *brilliant* дати су еквиваленти у неодређеном придевском виду *облачан, опасан* и *изванредан*. Већина придевских еквивалената је у мушком роду, међутим, из неког разлога се могу наћи и придеви у женском роду, као што је српски придев *светла* за енглеск придев *fair*.

3.3.6. Недоследност постоји и код граматичке категорије броја. У наставку ћемо издвојити само неколико примера.

Множина именица у енглеском језику, као и у многим другим флективним језицима, може да буде суплетивна. Суплетивност је у оквиру анализираног речника решена на три начина, што ни у ком случају није препоручљиво.

Први случај, ако га уопште можемо назвати решењем овог проблема, јесте укључивање само једнине у речник, на пример *man* и *woman*, иако ове именице имају суплетивну множину *men* и *women*.

Други случај јесте укључивање суплетивне множине у загради, на пример *child (pl children)*.

И трећи случај је инкорпорирање једнине и множине у речник, али у оквиру засебне одреднице, као што је случај са именицама у

једнини *person* и *foot* и њиховим множинама *people* и *feet*.

Јасно је да у оквиру једног речника мора постојати униформан начин решавања проблема суплетивности код именица, а у овом случају је свакако најбољи трећи начин. Дакле, ако ученици на овом узрасту наиђу на суплетиван облик множине одређене именице, они ће га у том облику и тражити у речнику, а једино ће га наћи ако буде дат како посебна одредница.

У облицима множине постоји могућност да се догоде и поједине гласовне алтернације. У овом случају је најбољи начин дати поред одредничке речи у загради облик множине, као што је то и урађено у примеру *shelf* (*pl shelves*). Међутим, аутори се овога нису држали, па уз именицу *wife* не постоји облик множине у загради, иако се догађа промена $f > v$ у множини.

У уџбенику постоје именице које се често јављају у множинском облику (*shoe(s)*, *sock(s)*, *ingredient(s)* и др.). У речнику су углавном овакве именица дате у једнини, нпр. *shoe* – *патица* и *sock* – *чарана*, али постоје и случајеви где су оне дате у множини, и то на два различита начина. Па тако имамо с једне стране одредницу *resolution(s)* – *одлука(-е)*, и с друге стране одредницу *ingredients* – *састојци*. Укључивање множине у речник свакако је излишно јер ученици на овом узрасту већ знају да се регуларна множина гради наствцима *-s* и *-es*.

4. Закључни осврт

На крају можемо закључити да су аутори Дијана и Ноел Гуди изванредно конципирали уџбеник *Messages 1* и прилагодили га ученицима 5. разреда основне школе чији матерњи језик није енглески. Иза овог њиховог, очигледно ваљаног уџбеника, стоји издавачка кућа „Cambridge“ као гарант квалитета. Уочивши вредност ове књиге, српска издавачка кућа „Klett“ публиковала је овај уџбеник, додавши енглеско-српски речник, који, нажалост, има велики број пропуста. У раду смо указали на

један број проблематичних места. Будући да аутор овог речника није потписан, из уочених елементарних грешака можемо посумњати у његову лингвистичку компетенцију. Овакав несавестан приступ изради једног двојезичног анексног речника може довести до далекосежних последица у напредовању ученика у учењу енглеског језика.

Да би се избегли овакви проблеми, при конципирању енглеско-српског речника неопходно је поред англисте да учествује и србиста, чије је уже подручје занимања двојезична лексикографија. Дакако, томе би допринеала израда прескриптивних двојезичника за основну школу, која, опет нажалост, код нас не постоји.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдановић, Милан и Алановић, Миливој (2009). Прозодијске одлике придевских видских парова у говору Новог Сада. *Говор Новог Сада*. Свеска 1: Фонетске особине. Лингвистичке свеске 8. 235–245.
- Васић, Вера, Твртко Прћић и Гордана Нејгебауер (2001). *Речник новијих англицизама*. Нови Сад: Змај.
- Грујић, Бранислав и Јосип Зиандр (1960). *Речник немачко-српскохрватски/српскохрватско немачки*. Београд: Просвета – Цетиње: Народна књига.
- Гуди, Дајана и Ноел Гуди (2009). *Messages 1*. Cambridge University Press and Klett Publishing.
- Згуста, Ладислав (1991). *Приручник лексикографије*. Сарајево: Свјетлост.
- Прћић, Твртко (2002). Двојезична лексикографија и енглеско-српски / српско-енглески општи речник: потребе и захтеви новог века. У: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*. Београд: САНУ – Нови Сад: Матица српска. 331–342.
- Станковић, Богољуб (1999). *Лексикографски огледи*. Београд: Слависитчко друштво Србије.
- Шипка, Данко (1998). *Основи лексикологије и сродних дисциплина*. Нови Сад: Матица српска.

*

Longman Dictionary of Contemporary English (2003). London: Longman.

Ivan Knjižar

A CRITICAL REVIEW OF THE ENGLISH LANGUAGE TEXTBOOK WITH
EMPHASIS ON ENGLISH-SERBIAN GLOSSARY

S u m m a r y

In this paper we made a critical review of textbook *Messages 1* with emphasis on English-Serbian glossary. Since this textbook is intended for pupils of 5th grade, we examined its appropriateness for this age group. In addition, we did lexical and semantic analysis of a glossary that is incorporated in the textbook. *Messages 1* is extraordinarily designed textbook. It is also suitable for pupils of 5th grade whose first language is not English. In terms of the English-Serbian glossary, there is a large number of complaints. In this paper we pointed out few problems. Due to the limited scope of this work, it could not be comprehensive. Such a negligent approach to creating the glossary can lead to far-reaching consequences in the progress in learning English.

Key words: glossary, lexemes, lexicography.

Иван Књиџар
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Студентски трг 3
Београд
Србија
Имејл: ivan.knjizar@fil.bg.ac.rs